

TOGO-GRUPPENS

BULLETTIN NR 2

EN LITEN SKRIFT
OM VÅR VISTELSE
PÅ BYFOLKHÖG-
SKOLAN I KUMA-
DUNYO.

JAN. - MARS 1984

OBS! GLÖM INTE
VÅRT SEMINARIUM
LÖRDAGEN DEN 5 MAJ.

C.R.A.S.E. i Kuma-Dunyo våren 1987

Här följer en kortfattad beskrivning av centret och hur det fungerar just nu. Vi hoppas kunna ge en mera utförlig bild centret, problem och ljusglimtar, på seminariet den 5/5 på Molkoms folkhögskola samt i en sammanfattande skrift senare i vår.

Eleverna

Det finns just nu totalt 43 elever på centret. De fördelar sig så här på de olika verkstäderna:

Snickeri	13
Sömnad	25
Smide	3
Träskulptur	2

Elevernas ålder varierar mellan 12 år och 24 år. De flesta ligger mellan 15 och 20 år. Medianåldern är 16,5 år.

Efter hembyar fördelar sig eleverna så här:

Kommun	By	
Kuma	Dunyo	10
Kuma	Adame	13
Kuma	Tokpli	1
Kuma	Tsame	1
	Dovota	3
	Blifu	6
Agou		5
Danyi		2

Dovota och Blifu hör inte formellt till Kuma, men de ligger närmast norr om Dunyo, och utgör därför ur geografisk synpunkt ett naturligt upptagnings-område för centret. Däremot är ej befolkningen i dessa byar Ewe, utan från norr inflyttade Kabyéer. Kommunen Danyi ligger norr om Kabyé-byarna, medan Agou ligger söder om kommunen Kuma.

Av eleverna bodde sju från avlägsna byar (bl.a. Agou-gänget) på centret tillsammans med oss sex svenskar. Övriga långväga elever hyr in sig hos släkt och vänner i Dunyo och Adame.

Lärarna

Lärarna är centrets ryggrad. Trots dålig och oregelbunden lön stannar de kvar, därför att "det här centret skall vara till för kommunen Kuma och inte för byråkraterna i Lomé".

Agbekponu Yao, snickarläraren, har varit med från starten 1969 och även varit med och byggt husen på centret.

Amenudzi Sexlem (Janet), sömnadslärare, är yngst av lärarna. Hon har varit vid centret drygt 1,5 år, kommer från Kuma-Apoti men är skolad i Ghana. Hon talar ewe och engelska men inte franska.

Alagbo Elawoe, smeden, och Duyiboe Yao (Firmé), träskulptören, har båda varit verksamma vid centret i ca fem år.

Lärarnas ekonomi

är ett svårt problem. Enligt en överenkommelse mellan Sv. Togoföreningen och ministeriet för ungdom, sport och kultur skulle regeringen överta ansvaret för lönerna (15 000 FCFA = 300 SEK/mån) till snickaren och sömmerskan. De två övriga lärarna är hänvisade till viss procent på intäkterna från resp. verkstad.

Till i slutet av mars i år hade inte regeringen betalat ut någonting till centrets drift eller lärarlöner för 1984. I mitten av mars fick Agbekponu och Amenudzi vardera 17 000 FCFA av medel avsatta till hantverkslön för reparation av alevhuset (dvs "svenska" pengar). Dessutom hade de för januari och februari fått sammanlagt 13 000 FCFA var från centrets egen produktion. Därmed hade de i princip fått sin lön för januari och februari.

Kooperativet

Det spirande kooperativet har organiserat sig sedan 1982. Det finns en styrelse bestående av fyra elever samt smeden. Snickargrabben Yao är ordförande och smeden Alagbo kassör. Det finns också ett råd ("conseil"), som består av lärarna och några valda elever. Särskilt viktigt är att kooperativets ekonomi är fristående från centrets. Nu håller Alagbo i pengarna. En komplikation är att direktören för centret alltför frikostigt delar ut jordlotter till vissa enskilda elever. Därigenom stimuleras inte intresset för det gemensamma arbetet. Men, det kommer väl andra tider och direktörer.

Verkstädernas ekonomi

Enligt direktionen i Lome har vi inte rätt att få information om centrets ekonomi med undantag för de bidrag som kommer från Sverige. Vi har dock fått en del uppgifter från lärarna. Därav kan vi i korthet nämna följande:

Snickeriet sålde enligt Agbekponu för över 400 000 FCFA (= 8 000 SEK) under 1983.

Sömnadslärarinnan har lämnat en mycket detaljerad ekonomisk redovisning. Av den framgår bl.a. att man under ca sju månader från sept. -83 till mars -84 har sålt för 50 800 FCFA och fått en nettovinst på 22 975 FCFA (ca 460 SEK).

Smedjan inbringade senaste månaden (februari -84) 9 350 FCFA. Detta är enligt Alagbo en normal månadsintäkt. Intäkterna kan variera mellan ca 6 000 och 12 000 FCFA. Av smedjans inkomster går 50 % till smeden. Under februari i år tjänade han alltså nästan 95 SEK.

Träskulptören behåller 85 % av försäljningsvärdet, när han säljer genom centret. Men han säljer också genom Centre Artisanal i Kpalime. Då får han avstå ytterligare 10 % och får alltså själv 75 % av försäljningsvärdet. Skulptören skaffar själv sina råvaror. Han ansvarar också för alfabetiseringen på centret.

ARBETSORDNINGEN PÅ CENTRET

	Måndag	Tisdag		Onsdag	Torsdag		Fredag
7.30- 9.00	Verkstäderna praktik	Verkstäderna praktik		Verkstäderna praktik	Verkstäderna teori		Arbete för kooperativet
9.00- 9.30	R E	K R		E A	T I		O N
9.30-12.00	Verkstäderna praktik	Lekar, hår-flätn.	Verkstäd. prakt.	Verkstäderna praktik	Hygien		Fritt
12.00-14.30	S	I E		S	T		A
14.30-16.00	Verkstäderna praktik	Verkstäderna praktik		Verkstäderna praktik	Sammanträdes-tid, inf.		Fritt
16.00-17.00	Verkst. prakt. Sport	Folklore		Sång Sport	Alfabetisering; ewe		Fritt

Kommentarer:

1. Där rutorna är delade, gäller den vänstra delen sömnadswerkstaden och den högra övriga verkstäder.
2. Hygien består i föreläsningar av en statligt anställd hygienist. Han är stationerad vid dispensären i Konda men åker alltid runt i de olika byarna. Varje torsdag besöker han centret.
3. Alfabetiseringen har minskat i volym trots att såväl lärarna som eleverna betonat att det är oerhört viktigt att kunna behärska sitt eget språk i både tal och skrift.
4. Samma sak gäller teoridelen i verkstäderna.

5. En orsak till den negativa förändringen för alfabetisering och teori är att centret har blivit mera beroende av inkomster från sin egen produktion, när anslagen från regeringen uteblir.
6. Man kan variera arbetet utifrån detta grundschema. Då taken skulle repareras, då vi byggde höns huset, då det blev bråttom inför planteringstiden, kunde man ta ut olika personer från de olika verkstäderna till arbetsgrupper för de speciella uppgifterna. Med en annan ledning för centret skulle denna flexibilitet kunna utnyttjas mycket effektivare än vad som nu skedde.

NÅGRA GLIMTAR FRÅN AFRIKANSKA HEM I KUMA

EN BONDEFAMILJ I ADAME

I FAMILJEN GAMAYO heter pappan Mawudo och är 32 år. Mamman är 30 år, heter på afrikanska Ama men kallas för sitt kristna namn, Margarite. Det är förbjudet att i skrift använda sitt kristna namn sedan 10 år tillbaka då presidenten Eyademas plan störtade i Sarakawa. Han lär då ha uttalat att det inte finns någon Gud och därför ska ingen togoles använda ett kristet namn. Dessutom kommer alla kristna namn från Europa och fransmännen anklagades för att ligga bakom flygplanskrachen.

Paret har tillsammans fyra pojkar i åldrarna 8 mån - 8 år. Margarite har även tre barn innan - en pojke, en flicka och en är död.

De bor på olika ställen i byn Adame. Mawudo bor för sig själv i de två rum som förr var hans föräldrars bostad. Hans systrar bor på samma gård.

Barnen bor hos sin mor & på samma gård som sina systrar och mor. De har alla var sina kök.

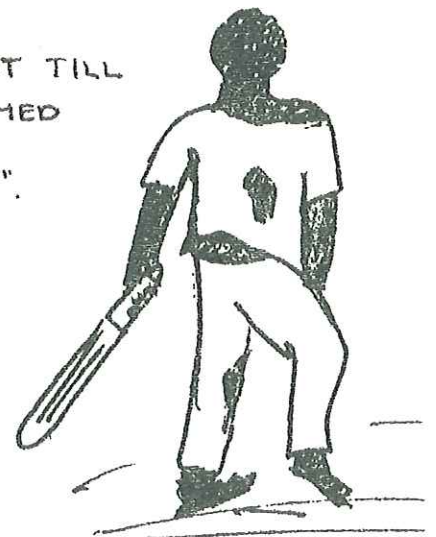
De två äldsta pojkarna går i byns primärskola. Det kostar 330 CF (=6,60 kr) per st och år plus utlägg för pennor, papper och böcker. I sekundärskolan kostar det 2 500 CF (50kr)

första året, men då ingår böcker. Andra till fjärde året kostar det 2 000 CF (= 40 kr) per år.

Den äldsta flickan ska senare börja på "vårt"center, CRASE. Där betalar eleverna nu ett engångsbelopp på 500 CF (= 10 kr) när de börjar. Detta nya påfund motiveras av rektorn att eleverna annars inte skulle ta utbildningen på allvar (?).

Margarite skulle gärna vilja ha en flicka till men Mawudo säger att det nu räcker med barn att försörja.

PÅ VÄG UT TILL
FÄLTET MED
EN
"LUP. LUP".

De arbetar oftast tillsammans på de fält de har att bruka inom respektive familj. De brukar gå ut på fälten samtidigt men det är upp till var och en att bestämma när det passar att gå. Mawudo bestämmer t ex inte när hans fru ska

följa med. Barnen följer med på lördagar för att lära sig arbetet på fältet. Söndag brukar vara vilodag.

Mawudo är ordförande i JRPT, dvs Partiets ungdomssektion i byn. Vilka som ska vara Partiets representanter bestäms av bychefen. De handplockas alltså och ska vara Partiets språkrör till byarna. Maxudo är kritisk mot det enpartisystem som Togo har. Han önskar att det fanns en opposition som skulle peka på fel och brister i det nuvarande partiets sätt att regera. Som det är nu är det farligt att kritisera. Han tar fram en gammal tavla med ram och glas.

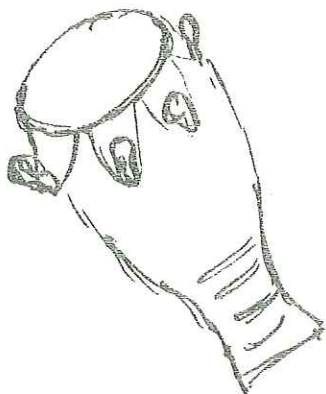
Där finns tre foton föreställande Olympio och två andra män som verkade för att Togo blev självständigt och sedan hade makten i 3 år innan Olympio mördades av det dåvarande oppositionspartiet och som har haft makten sedan dess. Mawudo säger att nu får inte Olympios namn nämnas och det är synd för det var en bra man. Han dammar av tavlan och lägger tillbaka den på gömstället.

Jag har tillbringat många fina stunder både på fälten och i hemmet tillsammans med familjen Gamayo. Kommer att berätta mer om det i den skrift som vi hoppas få ut i slutet av maj.

Ann-Marie

EN KVARLEVA FRÅN ÄLDRE TIDER

Zikpi är en man i Apeyeme som försöker bevara den gamla kulturen och de gamla traditionerna. Han är bonde som de flesta andra, men han är också trummakare, självlärd. För en 20 år sedan bröt han upp från sitt kontorsarbete i Ghana för att komma tillbaka till sin släkts by och försöka leva som folket levte i alla tider. Hans far, som nyligen dog, var en stor fetishpräst och själv kanske han ska bli en. Redan sysslar han med örter och kok mot sjukdomar och andra besvär. Han är också traktens musikanter och leder musik och sång vid fester.

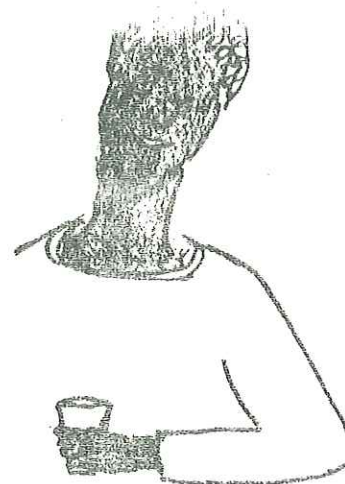

Att komma på besök hos Zikpi är som att komma in i ett annat slags liv, där saker får ta så lång tid de tar, där tiden får gå som den vill, där allting har sin tid. Det är också att bli omsvärmad av afrikansk tradition. Det första du möter är kvinnorna. Hans enda fru och hans äldsta dotter, och nån syster eller mor eller kanske någon granne. Du hälsas välkommen och bjuds att ta plats i en stol på den lilla "verandan". Genast får du en skål med vatten, det är det första varje gäst i Togo bjuds på.

Efter ett tag kommer Zikpi själv och hälsar dig välkommen, han pratar en stund. Ditt ärende denna gång är att följa med Zikpi till "buchen" för att ta träd till trummor, så han säger dig att han bara ska göra sig iordning. Du väntar.

Efter ett tag bjuds du på te och bröd, men innan du dricker kommer Zikpi och tar en klunk ur din kopp, som för övrigt är antingen en jättemugg eller en stor skål. - Så gör vi i Afrika, säger Zikpi. Vi smakar alltid först på allt vi bjuder för att visa att det är något bra och inte något dåligt. Nu kan du börja äta. Och du väntar. Och väntar. Men det är inte tråkigt för runt omkring händer saker. Den äldsta dottern har nyss fått barn som hon ger mjölk. Hon bor fortfarande hemma. En kvinna kommer på besök för att köpa medicin av Zikpi. Otaliga hälsningsfraser växlas. Hur hon mår, hur hennes familj mår, tack för senast och så hälsas hon välkommen flera gånger. Slutligen, först efter en tre timmar är Zikpi klar och ni kan ge er ut i "buchen". En annan gång är det lite högtidligt, ni ska bekräfta en sak och göt det genom att dricka afrikanskt gin tillsammans. Zikpi son serverar och håller först upp ett glas till Zikpi. Han ber, det är på ewe-språket så du kan inte förstå, men du kan se rörelserna och den djupa inlevelsen. Glaset med ginnet är en viktig del av bönen. Då och då håller han ut lite på marken. Det är till and-

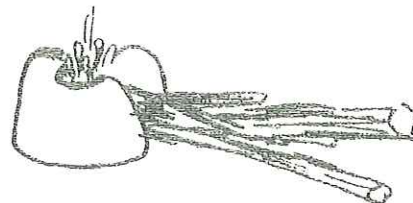

arna. Jorden anses helig, den är vår moder. Av jord är vi komna och när vi dör går vi tillbaks till jorden så marken som vi trampar är våra förfäder. Därför innan du dricker ger du litet till andarna genom att hälla några droppar på marken, likaså håller du ut det sista i glaset. Under bönen får andarna hela det första glaset med gin, sedan bjuds alla andra. Först gästerna och Zikpi själv, sedan kvinnorna och sist får alla barn varsin glas. När du går är du fylld av den lugna atmosfär som finns omkring Zikpi och du tycker du har fått inblick i ett traditionellt afrikanskt liv.

Lena

HOS DEN NYA SYLÄVAKINNAN

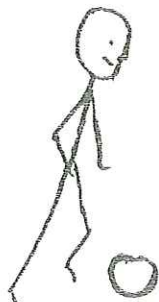
Hon heter Amenduzi Jane Sehlem och kallas för Jane. Hon är 23 år och hon bor i Dunyo tillsammans med sin syster och en annan släkting. Hennes föräldrabarn är Apoti, men hon har sedan liten blivit omhändertagen av sin moster i den närmsta staden Kpalime. Den mesta uppväxttiden har hon dock tillbringat i Ghana där hon gått i skola. Därför talar hon engelska som andra språk istället för franska. När vi kommer till Jane så hamnar vi för det mesta i köket. Det är ett litet rum för sig själv, med två afrikanska eldstäder i. Där finns också bunkar med rent vatten, som hämtats samma dag, för att användas i matlagningen.

Det tar sin lilla tid att laga mat så vi får prata samtidigt som den görs i ordning. På så sätt kan vi också lära oss lite om togolesisk mat. När vi sitter vid elden hinner det bli mörkt och vi tänder en fotogenlampa. Om det vore bara Jane och hennes vänner så skulle de sitta kvar på de små pallarna i köket och äta med händerna ur samma skål. Men när vi är med flyttar vi in och sitter runt ett litet bord, fortfarande på små pallar.

Rummet där Jane bor delas av med några tygstycken. Där bakom står sängen, en enkelsäng som delas av två. Den tredje flickan ligger på en sovmatte som rullas ut på natten. På andra sidan tygstyckena står ett bord med böcker, krämer, parfym och allehanda andra saker. Det finns en fönsterlucka och under den en slags bred bänk där två symaskiner står. Båda vevs för hand. På baksidan av dörren hänger klänningar på krokar.

Det är inte så ofta vi sitter i rummet, oftast är vi i köket eller ute på gården. Alltid kommer det folk "förbi". På söndagarna kommer ungdomar från byn och de roar sig tillsammans. Spelar fyrmansvolleyboll med en omogen grapefrukt. Den måste bytas ut lite då och då men till slut hittar Jane en boll. Också fotboll spelas med grapefrukt. Ibland hoppar man hage. Otaliga är lekarna man kan hitta på och det skratas mycket.

På gården bor också en äldre änka utan barn. Hon börjar få svårt att klara sig själv, men folket i byn ställer upp med allt hon behöver hjälp med. Varje dag tittar grannarna in och hälsar och ser hur hon mår. Jane berättade att om hon skulle glömma att hälsa någon dag så skulle kvinnan bli mycket upprörd och förvånad. Vad vi går så hälsar folk. Till oss på franska, "bon arrivé" eller "bon jour". Till Jane blir det ofta ett längre utbyte av hälsningsfraser. Vi sökte oss ofta ner till lugnet och harmonin hos Jane i Dunyo. Att bara vara tillsammans är något självklart i Togo som vi svenskar njutit av och försökt lära oss. Vi hoppas att vi kunnat ta en bit av detta med till det stressade Sverige.

Lena

FATTA PENNAN!

BREVVÄNNER SÖKES

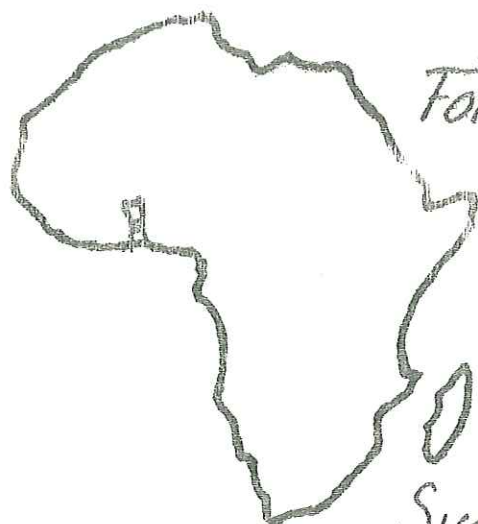
Innan vi lämnade Sverige besökte vi några skolklasser på hög- och mellanstadiet här i Molkom. Eleverna hade skrivit brev som vi tog med oss till Togo. Vi överlämnade dessa brev när vi besökte primärskolan i Dunyo och sekundärskolan i Balla. Responsen var överväldigande. När vi gjorde vår andra visit på skolorna hade eleverna skrivit många fler brev för oss att ta med hem till Molkom än vad vi kommit med. Vi fick över 30 brev från elever i Dunyo's skola där åldern ligger mellan 9 - 12 år och över 70 brev från elever i åldrarna 12 - 18 år som går på CEG i Balla. Vi har alltså några buntar med brev över.

Är Du eller Dina barn intresserade av att brevväxla med en pojke eller flicka från Togo så hör gärna av Dig till:

"Togo-gruppen"
Folkhögskolan
660 60 MOLKOM
tel: 0553-100 04

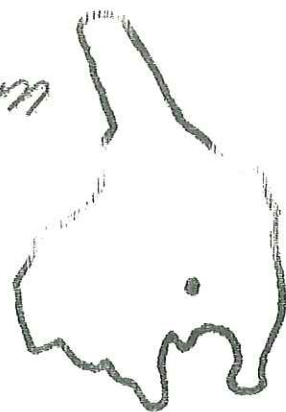
Till eleverna på sekundärskolan går det bra att skriva på engelska eller franska. För de mindre barnen på primärskolan är det bäst om breven skrivs på franska, men det går med engelska också.

Folkhögskolan i Molkom

och

Svenska Togoföreningen

inbjuder till

Seminarium om ett folkbildningsprojekt i Togo.

Lördagen den 5/5 kl. 10.00 - 16.00
på folkhögskolan i Molkom.

På programmet:

- Internationella linjen på folkhögskolan berättar om sitt arbete och sin 3-månadersvistelse vid folkbildningscentret i Togo (jan. - april 84)
- Utställning om tidigare studiegruppers arbete i Togo.

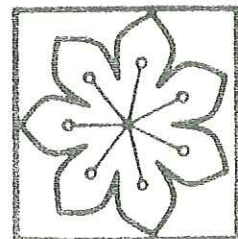
mm

Lunch och kaffe kommer att serveras.

Anmälan till folkhögskolan i Molkom
senast den 30/4

Adress: 660 60 Molkom. Tel: 0553/10004

Kostnad inkl. mat: 35:-

Folkhögskoleelever hemma från Togo

Lägg ned lyxkursen menar m

—Materiell fattigdom men kulturell rikedom!

Så vill Mats Matsson, lärare på folkhögskolan i Molkom, karaktärisera det Togo som han och fem av hans elever från skolan just besökt under tre månader.

Samtidigt riktar moderat ledamoten i skolans styrelse, Göthe Knutson, åter kritik mot Togo-linjen:

—En lyxkurs! tycker Knutson och föreslår att kursen läggs ner.

Den 10 april, en vecka förse-
nade, kom Mats Matsson och hans fem elever på Togo-linjen hem till Sverige igen. Sex dagar senare har styrelsen för skolan möte och där väcker moderat styrelseledamoten Göthe Knutson åter sin gamla tanke:

—Lägg ner kursen! Det är lyx att anordna en kurs med så få deltagare. Minst tolv elever behövs för att motivera en kurs.

Göthe Knutson tycker inte att Togo i Afrika är något bra land för de värmiländska folkhögskoleeleverna att studera. Det officiella språket är franska, vilket få av eleverna i dag behärskar. Än mindre klarar man förstås att kommunicera på de inhemska språken.

—Och hur ska man då kunna sätta sig in i folks förhållanden?

Moderaterna emot kursen

Göthe Knutson menar att han inte kan vara med och ansvara ekonomiskt för att Togo-äventyret fortsätter för Molkoms folkhögskolas del. Inte så länge kurserna inte intresserar fler.

—Vi moderater kommer absolut att gå emot att någon ny

—En lärorik resa! tycker Mats Matsson och hans elever vid folkhögskolan i Molkom, Lena Nybo och Ann-Marie Svensson, nyss hemkomna från en tremånadersresa till Togo i Afrika. (Foto: Gunnar Johansson)

Togo-kurs startas nästa år.

Frågan kommer upp vid styrelsens juni-möte. Göthe Knutson räknar med att få med sig fler ledamöter på sin linje.

Under gemensamt arbete

—Mycket beklagligt i så fall, säger Mats Matsson och hans båda elever Ann-Marie Svensson och Lena Nybo, alla nyss hemkomna från Afrika-resan.

—Jag är många erfarenheter rikare, säger Ann-Marie Svensson.

Kommunicerat har man gjort på både franska och i viss mån

engelska, menar trion. Liksom naturligtvis på teckenspråk, under det gemensamma arbetet.

—Efter hand har vi också lärt oss en hel del fraser på det lokala Eve-språket, berättar Mats Matsson. En folkhögskollärare som själv tycker årets resa är den bästa av de tre skolan i Molkom genomfört.

Redan efterlängtrade

—Kontakten med folket där nere har aldrig varit bättre och jag har redan fått brev från centret där man vill att vi kommer även nästa år.

Mats Matsson tycker också att

det vore bra om kursen samlade något fler elever.

—Men kursen som sådan har inte kostat huvudmannen ett öre, eftersom lärarlönen går via statsbidrag. Vi har inga särskilda inventarier och resan har vi bekostat själva.

—Som styrelseledamot skulle Göthe Knutson göra skolan en betydligt större tjänst om han hjälpte till att försöka skaffa fler elever till vår skola, i stället för att försöka lägga ner våra kurser, slutar Mats Matsson.

NWT återkommer med reportage från Molkomselevernars resa till Togo.